

Література

1. *Godoy S., Stiglitz J.E.* Growth, Initial Conditions, Low and Speed of Privatization in Transition Countries: 11 Years Later. NBER, 1050 Massachusetts Av., Cambridge, MA 02138, January, 2006. — 30 p.
2. *Collins R.M.* Politics of Economic Growth. — Oxford University Press. 2000. — 317 p.
3. *Siegel J. J.* The future for investors. Crown Publishing, Group USA. N.Y., 2005. — 322 p.
4. *Joseph A. Schumpeter.* Capitalism, Socialism and Democracy, 3rd ed. (New York, 1950).
5. *Stiglitz J. E.* Information and the Change in the Paradigm in Economic. Prize Lecture, December 8, 2001, pp. 1—69.
6. Основы экономической теории: Учебник / С. В. Мочерный, В. К. Симоненко, В. В. Секретарюк, А. А. Устенко: Под общ. ред. С. В. Мочерного. — К.: Знання, КОО, 2000. — 607 с.

and similar papers at core.ac.uk

provided by Institutional Repository of Vadym Hetman Kyiv

ково-практичної конференції 19 травня 2006 р. «Міжнародні тенденції розвитку бухгалтерського обліку і аудиту та перспективи для України». — К.: КНЕУ, 2006. — С. 59—61.

Стаття надійшла до редакції 21.12.2007

УДК 339.138 + 338. 28 (447)

З. В. Микитюк, аспірант,
Інститут світової економіки
і міжнародних відносин НАН України

НАУКОВО ТЕХНІЧНА СПІВПРАЦЯ УКРАЇНИ У ТЕХНОЛОГІЧНОМУ ПРОСТОРІ СНГ

У статті розкриваються шляхи ефективного задоволення інноваційних потреб користувачів науково-технічної продукції та послуг шляхом науково-технологічного співробітництва, яке вимагає співпраці, починаючи з використання спільної інформації, її аналітико-синтетичного опрацювання до забезпечення оперативного доступу до технічної інформації та розробок, у рамках єдиного науково-технологічного простору СНД.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: співробітництво, системний підхід, фундаментальні дослідження, потоки знань, інноваційний про-

цес, патенти, наукові розробки, взаємозв'язок, інформаційні мережі, технології, «ноу-хау».

Міжнародна науково-технічна діяльність є невід'ємною частиною діяльності наукових установ України. За останні роки в нашій країні суттєво збільшилась кількість виїздів наукових працівників за кордон для співробітництва. Отже, Україна, як незалежна держава, живе у взаємопов'язаному та взаємозалежному світі.

Головною ознакою процесів, що відбуваються у світі, є глобальна інтеграція економіки, політики, науково-технологічної сфери, природоохоронної діяльності та соціального добробуту.

Приєднання України до європейських та світових процесів міжнародного технологічного і наукового обміну, трансферу інтелектуального потенціалу — одна з *найактуальніших* проблем сьогодення.

Тому *метою* написання цієї статті є дослідження ступеню інтегрованості України до міжнародних науково-технічних потоків, які дозволяють модернізувати вітчизняне виробництво та забезпечують конкурентоспроможність основних галузей вітчизняної промисловості.

Аналізуючи *перелік наявної літератури*, слід відмітити наявність широкого кола матеріалів відомих українських авторів: В. Новицький, В. Будкін, М. Згуровський, Ю. Бажал. Серед російських авторів досить вагоме місце посідають роботи І. Бойко, Ю. Яковця, Д. Трофимова. Українська науково-технічна інтеграція також досить широко освітлюється в мережі Internet.

Об'єктом дослідження у даній роботі є український потенціал зовнішньоекономічної політики, котрий забезпечує міжнародну конкурентоспроможність держави в цілому.

Предметом дослідження виступає — науково-технічна, технологічна та інноваційна інтеграція України у світовий науково-технічний простір.

Відповідно до мети статті автором було поставлено наступні *завдання*:

- коротко проаналізувати стан зовнішньоекономічної діяльності України;

- дослідити рівень інтегрованості України у науково-технічний та технологічний простір СНД;

- визначити ступінь інноваційної співпраці нашої держави з європейськими науково-технічними та технологічними інститутами.

Вагомим чинником для відродження українського виробництва та випуску експортоспроможних товарів, стабілізації економі-

ки безумовно є використання нових технологій. Але, на жаль, слід відзначити, що останнім часом у науковій і науково-технічній політиці України хоча й відбулися певні цільові зрушення, проте продовжується занепад науково-технічної галузі суспільного виробництва [1, с. 7].

Виробництво залишається таким, що мало сприймає інновації. Про це, зокрема, свідчать зазначені нижче тенденції:

— різке зменшення попиту виробничого сектора (галузевого та заводського) на науково-технічні розробки, викликане занепадом насамперед високотехнологічних виробництв, які потрапляють під значний податковий тиск та нестачу на підприємствах обігових коштів;

— в Україні спостерігається тенденція до збільшення питомої ваги науково-технічних розробок при одночасному зменшенні питомої ваги прикладних досліджень. Як видно з рис. 1, починаючи з 2000 р. кількість дослідників та виконавців наукових робіт потрохи скорочується. Ця тенденція за роки незалежності набула стійкого характеру [10, с. 130];

Рис 1. Чисельність виконавців наукових та науково-технічних робіт і дослідників в розрахунку на 1000 осіб зайнятого населення

Джерело: Наукова та інноваційна діяльність в Україні. Статистичний збірник 2006 р. — К.: ДП «Інформаційно видавничий центр Держкомстату України», 2006. — С. 185.

— зменшення державної підтримки науки в усіх економічних програмах, спричинене бюджетними дефіцитами, вимогами іноземних кредиторів, політичною та економічною нестабільністю, відсутністю стратегічних програм розвитку чи їх невиконанням.

У 2005 р. загальний обсяг фінансування науки зменшився на 2,3 % порівняно з попереднім роком і склав 5535,5 млн грн, у то-

му числі обсяг коштів державного бюджету — на 28 %, що у грошовому еквіваленті становив 1767,3 млн грн. Питома вага загальних асигнувань на наукову діяльність у ВВП склала 1,3 %, з яких коштів з державного бюджету лише 0,41 % [10, с. 185].

Суворі реалії конкуренції на міжнародних ринках, з якими зіткнулася Україна, вказують на пріоритетність співробітництва України з державами СНД і перш за все з Російською Федерацією, головним економічним партнером України [8, с. 79].

Вирішальним фактором на шляху подолання дезінтеграційних процесів у СНД, передусім між Україною та Росією, має бути перехід економіки РФ з паливно-сировинної орієнтації на стратегію комплексного розвитку з використанням існуючого науково-технічного потенціалу. З цієї метою 20.01.2000 р. урядом РФ було схвалено «Концепцію державної політики в галузі міжнародного науково-технічного співробітництва» [7, с. 201].

Російська статистика свідчить про схожість показників руйнування науково-технічного потенціалу України та Російської Федерації. Так за останні роки у Росії за кордон виїхало 18—22 % наукових співробітників РАН. Кількість захищених російськими вченими дисертацій зменшилась на 25—30 %, а тираж науково-технічної літератури скоротився майже на 70 %. Більш як третина докторів наук давно перебуває у пенсійному віці [2, с. 94].

Якщо ж порівнювати рівень науково-технічного розвитку, що був досягнутий і можливе зростання цього показника до 2010 р, то як для України, так і для РФ, він не перевищить 2,5 % від ВВП. У цілому ж, за комплексними оцінками науково-технічного потенціалу України на сьогодні з урахуванням багатьох чинників він складає 20—22 % від російського [6, с. 48].

Враховуючи це, особливої актуальності набуває проблема відновлення і подальшого розвитку науково-технічних відносин України з Росією. На сьогодні створена достатня правова база для розвитку взаємовигідної науково-технічної співпраці між країнами, яка складається з кількох десятків міждержавних, міжурядових і міжвідомчих угод.

26 липня 1995 р. було укладено Угоду між урядом України та урядом Російської Федерації про співробітництво в галузі культури, науки і освіти. Угоду про науково-технічне співробітництво між урядом України та урядом Російської Федерації було укладено 27 серпня 1996 р. Зауважимо той факт, що на визнання угоди країнам знадобилося майже 2 роки, тобто датою ратифікації є 16 січня 1998 р. На підставі положень Угоди працює Підкомісія з питань науково-технічної співпраці Змішаної Українсько-ро-

сійської Комісії по співпраці [8]. На третьому засіданні цієї Підкомісії в 1999 р. були визначені такі основні напрями науково-технічної співпраці між Україною і Російською Федерацією:

- дослідження космічного простору, астрономія і астрофізика;
- медицина і медична техніка;
- дослідження в галузі аграрних технологій і сучасних біотехнологій;
- ресурсо- й енергозбережні та екологічно безпечні технології;
- нетрадиційні джерела енергії;
- нові матеріали і хімічні продукти;
- екологія і раціональне природокористування;
- нові інформаційні технології

Підкомісія сформувала програму науково-технічного співробітництва між українськими та російськими організаціями, що складалася з 24 проектів.

Досить успішно розвивається співпраця Академій наук України та РФ, створена її відповідна нормативно-правова база. Так, у липні 1992 р. між Національною академією наук України (НАНУ) і Російською академією наук (РАН) був підписаний «Договір про співпрацю», який автоматично пролонгується кожні п'ять років [5, с. 16]. Розвивається також співпраця по реалізації проектів, які є складовою частиною міждержавної науково-технічної програми «Високонадійний трубопровідний транспорт». Слід зазначити, що до цієї двосторонньої програми виявляють зацікавленість і інші країни СНД, які готові виконувати деякі проекти програми [10]. Варто також зазначити, що як Україна, так і РФ впроваджують дуже схожі науково-технічні політики та майже однакову схему управління науково-технічною сферою [8].

У підсумку доходимо висновку, що національні інтереси України і Російської Федерації створили хорошу підставу для розвитку співпраці в науково-технологічній сфері між обома країнами. На сучасному етапі ця співпраця найбільш активно здійснюється між національними академіями наук, у сфері космічних досліджень і космічної техніки, а також по лінії окремих міністерств і відомств.

Упродовж 1992—2004 рр. для організації багатосторонньої та двосторонньої співпраці України з державами-учасницями СНД було визначено порядок формування міждержавних наукових, науково-технологічних, інноваційних програм та умов участі науковців і організацій України в спільних програмах, внесено відповідні зміни до Закону України «Про основи державної політики у сфері науки і науково-технічної діяльності» [3, с. 55].

Програму науково-технічного співробітництва, що складалася з 7 узгоджених проєктів, було розроблено після ратифікації 21 лютого 1998 р. Угоди між урядами України та Азербайджанської Республіки про науково-технічне співробітництво. Також для українсько-азербайджанських відносин важливе значення мають Договір про економічне співробітництво на 2000—2009 рр. та Угода про принципи співробітництва у нафтовій галузі. До 200 р. між Україною та АР були підписані Меморандум про співробітництво в галузі нафтогазової промисловості та міжурядова угода про принципи співробітництва у нафтовій галузі. На базі цих документів відбувається тісна співпраця у сфері транзиту сирової нафти і нафтопродуктів до Центральної і Західної Європи [4, с. 50].

До кола українсько-азербайджанських спільних науково-технічних проєктів по видобутку і транспортуванню нафтопродуктів можна віднести:

- перспективні технології та пристрої для освоєння нафтових і газових свердловин;
- пристрої для безперервного контролю вміщення води та домішок у нафтопродуктах, що транспортуються трубопроводом;
- розробка та впровадження енергозберігаючих мікропроцесорних систем управління електроприводами технологічних установок і агрегатів нафтопромислів тощо.

Не можна обминути увагою і той факт, що динамічно розвивається військово-технічне співробітництво України з Азербайджаном. Для його розвитку напрацьовано відповідну нормативно-правову базу. Україну в свою чергу цікавить авіаційне паливо та дизельне паливо з Азербайджану [9, с. 80].

Відносини з Білоруссю є також одним із пріоритетних напрямків зовнішньої політики України. Як видно з динаміки товарообігу між Республікою Білорусь та Україною, сальдо зовнішньоторговельного балансу сягає 2 млрд дол. США. У двосторонніх науково-технічних українсько-білоруських відносинах домінує конструктивний підхід, спрямований на розвиток співробітництва у таких сферах, як:

— транзит енергоресурсів, тобто створення україно-білоруського нафтогазотранспортного консорціуму із залученням країн Вишеградської групи;

— розвиток спільної електро- та атомної енергетики. На українських АЕС, розташованих у прикордонних містах Нетішині, Рівному існує реальна можливість добудувати ще по одному реактору спільно із Білоруссю;

— розширення можливостей системи освіти через проведення спільних заходів для ректорів українських і білоруських ВНЗ та

підтримку спільних студентських ініціатив [13, с. 45]. Очевидним є те, що без ефективної консолідації транзитивних потенціалів країн СНД не відбудеться настільки необхідне введення наукових стандартів ЄС для співпраці на мікро, мезо-, макро- і мегарівнях. Україні та Білорусії слід, насамперед, створити спеціальні робочі групи з числа провідних науковців і фахівців для розробки національних ідей, визначення національних інтересів та стратегії реалізації національних цілей і національної безпеки обох країн на 2007—2012 рр. Україна і Білорусь потребують максимальної самореалізації на основі європейських стандартів, що передбачають розбудову конкурентоспроможних економічних моделей на основі економіки знань [14, с. 80]. На мою думку, перспективи розвитку україно-білоруських науково-технічних відносин на сьогодні формуються у контексті вираженої економічної політики і є доволі прагматичними та довгостроковими.

Двосторонні українсько-вірменські науково-технічні відносини характеризуються ініціюванням різноманітних контактів між сторонами, взаємною підтримкою між двома країнами на міжнародному рівні. Стан і перспективи торговельно-економічної співпраці визначаються Договором між Україною і Республікою Вірменія про науково-технічне на 2001—2010 роки. З огляду на вузлове транспортне розташування України, одним із пріоритетів науково-технологічних відносин є експлуатація шляхів сполучення, що зв'язують Вірменію із країнами Європи через територію України. Важливе значення у цьому контексті має модернізація паромної переправи «Іллічівськ—Поті—Батумі» [12, с. 51].

Науково-технічні відносини між Україною та Казахстаном характеризувався динамізмом. За перше півріччя 2005 року товарообіг перевищив обсяг 500 млн дол. У 2003 р. у Казахстані проводились виставки, конференції, кілька бізнес-форумів, у яких приймали участь представники майже 120 провідних українських підприємств.

Підтверджуючи налаштованість розвивати взаємовигідне співробітництво між Україною і Туркменістаном відповідно до загально визнаних принципів і норм міжнародного права, 10 жовтня 1992 р. країни уклали основоположний документ — «Договір про партнерство і співробітництво». Цей документ став фундаментом розбудови україно-туркменських науково-технічних відносин [11, с. 46]. У 2005 р. відбувся візит Президента України в Туркменістан. У результаті цього візиту була підписана Угода між Донецькою обласною адміністрацією та Хякимликом Балканського веляята про торговельно-економічне, науково-технічне та гуманітарне співробітництво.

Метою організації науково-технічної співпраці України і Грузії є забезпечення і створення необхідної інноваційної продукції та сервісу для глобального ринку. Тому Національний науковий фонд Грузії і Центр науки і технологій України оформили Договір про співпрацю, який передбачає проведення сумісного грантового конкурсу на фінансування проектів по таких пріоритетних напрямках, як біотехнології і науки про життя, космічні і трубопровідні технології, інформаційні і документаційні технології.

Для чіткішого розуміння сучасного інноваційного середовища слід зіставити основні показники міжнародної науково-технічної діяльності країн СНД. Якщо проаналізувати витрати на науково-технічну діяльність у країнах СНД загалом, то чітко відстежується тенденція до скорочення витрат на фундаментальні дослідження у Вірменії з 26 % у 1995 р. до 15 % у 200 р., та з 17 % у 1995 р. до 14 % — у Казахстані [15, с. 117].

Що стосується решти країн, то їхня частка фінансування фундаментальних досліджень зростала рівномірно і поступово щорічно підвищувалась. Особливо рівень витрат підвищила Грузія з 20 % у 1995 р. до 61 % у 2005 р. Киргизстан з 28 % у 1995 р. до 47 % у 2005 р., та Таджикистан з 22 % з 1995 р. до 85 % у 2005 р. Що стосується України, то частка витрат на фундаментальні дослідження збільшилась з 12 % у 1995 р. до 20 % у 2005 р. В області прикладних досліджень негативні тенденції до скорочення витрат спостерігаються в усіх країнах окрім Азербайджану, де частка витрат зросла на 10 % — з 38 % у 1998 р. до 48 % у 2005 р. Варто також наголосити, що особливо критичного рівня досягло скорочення витрат у Вірменії. В країні показник витрат в області прикладних досліджень скоротився з 23 % у 1995 р. до 15 % у 2005 р. [15, с. 119]. Загальний рівень витрат на науково-технічні розробки у більшості країн СНД підвищився у порівнянні з 1995 р. За роки незалежності Україна не спромоглась підвищити цього показника, залишивши його на рівні 53 %. Витрати на науково-технічні послуги підвищилися без виключення в усіх країнах СНД. Особливо стрімко цей показник зріс у Білорусії — з 2 % у 1995 р. до 27 % у 2005 р. У нашій державі цей показник у 1995 р. становив 3 %, а у 2005 р. зріс майже до 15 % [15, с. 120].

Вважається, що країни СНД вже мали значний науково-технічний потенціал, який залишився з радянських часів. Але після розпаду СРСР у країнах СНД спостерігався поступовий розвиток мережі наукових закладів. У Вірменії, Грузії, Казахстані, Молдові, РФ та Україні помітно збільшилась кількість докторів та кандидатів наук.

Таблиця 1

**ЧИСЕЛЬНІСТЬ СПЕЦІАЛІСТІВ
З НАУКОВИМИ СТУПЕНЯМИ У СНД, тис. осіб**

Країна	Доктори наук				Кандидати наук			
	1995	2000	2004	2005	1995	2000	2004	2005
Азербайджан	713	676	668	705	3603	3228	3223	3322
Вірменія	378	494	478	542	1753	1701	1811	2029
Білорусь	712	819	794	780	4403	3848	3331	3237
Грузія	1408	991	1503	1212	6185	3677	5060	4098
Казахстан	739	948	1018	1106	3393	2797	2835	3018
Киргизстан	256	198	235	249	1066	560	568	618
Молдова	208	265	267	256	1191	1067	953	932
Російська Федерація	19 330	21 953	22 104	23 413	97 166	84 031	76 858	76 060
Таджикистан	104	190	209	295	549	926	534	768
Україна	4099	4103	4114	4176	22 860	17 916	16 983	16 918

Джерело: Наукова та інноваційна діяльність в Україні. Статистичний збірник 2005 р. — К.: ДП «Інформаційно видавничий центр Держкомстату України», 2005. — С. 186.

Як видно із рис. 2, питома вага обсягу виконаних робіт у валовому продукті країн СНД має тенденцію поступового коливання, що на нашу думку пов'язано з економічними флуктуаціями у країнах [11, с. 48].

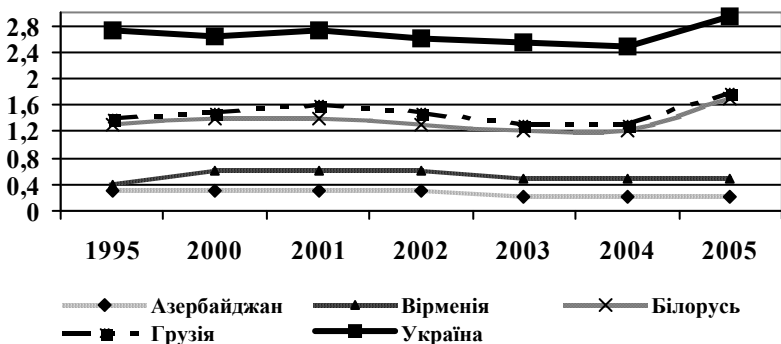

Рис. 2. Питома вага обсягу виконаних НДДКР у ВВП у країнах СНД

Джерело: Наукова та інноваційна діяльність в Україні. Статистичний збірник 2005 р. — К.: ДП «Інформаційно видавничий центр Держкомстату України», 2005. — С. 180.

Наприкінці, хотілося б підсумувати, що Уряди незалежних держав починають вдаватися до певних заходів з удосконалення фінансового забезпечення наукових досліджень. Постійно збільшується роль конкурсного відбору науково-технічних проєктів, що фінансуються цілком або частково з бюджетних джерел (Росія, Україна, Білорусь та ін.). Особливо активно застосовується в країнах СНД метод конкурсного відбору проєктів при формуванні пріоритетних науково-технічних програм. Що ж до відносин України з іншими країнами СНД в галузі науки і технологій слід відзначити, що в період 1992—2003 рр. практично з усіма цими країнами було укладено або погоджено міжурядові угоди та договори в науково-технічній сфері.

Література

1. Амосов М. М. Світ на порозі XXI століття // Вісн. НАН України. — 1999. — № 10. — С. 3—14.
2. Богорош А. Т. О приоритетных направлениях международного научно-технического сотрудничества государств СНГ и ЧЕС в период переходной экономики // В кн. «Вопросы развития Крыма». Вып. 12. — Таврия-Плюс, 1999. — С. 80—101.
3. Богорош О., Гриньов Б. Прогнозування міжнародного науково-технічного співробітництва України з країнами СНД і ЧЕС // Вісн. НАН України. — 1998. — № 9—10. — С. 55—67.
4. Бублик С. Г. та ін. Науково-технологічний та інноваційний розвиток як головний чинник національної безпеки України // Наука та наукознавство. — 1999. — № 2. — С. 49—53.
5. Доктрина развития российской науки. — М.: ЦИСН Миннауки РФ и РАН, 1998. — 16 с.
6. Експортний потенціал України на російському векторі: стан і прогноз / За ред. Пирожкова С. І., Сухорукова А. І. — К.: НІУРВ, 1998. — 168 с.
7. Инновации в России. Статистический сборник. — М.: Мир, 2004. — 335 с.
8. К моделированию государственной инновационной политики <<http://www.rusproduct.nm.ru/>>.
9. В. / Научно-информационный сборник «БизнесИнформ». — Харьков. — 1999. — № 17—18. — С. 77—86.
10. Концепция реформирования российской науки на период 1998—2000 годов <<http://www.rusproduct.nm.ru/>>.
11. Наукова та інноваційна діяльність в Україні. Статистичний збірник 2006 р. — К.: ДП «Інформаційно видавничий центр Держкомстату України», 2006. — 185 с.

12. Про хід економічної реформи в Україні за 1997 рік. — К.: Держкомстат України, 1998. — 129 с.

13. Прогнозування розвитку технологій в Україні // Матеріали слухань у Комітеті Верховної Ради України з питань науки та народної освіти за участю представників комітетів палати лордів та палати громад Парламенту Великобританії 17 грудня 1997 р. — К.: Патент, 1998. — 134 с.

14. Статистичний щорічник України за 2005 рік. — К.: Техніка, 1996. — 352 с.

15. Федеральный закон РФ «О науке и государственной научно-технической политике» < <http://www.rusproduct.nm.ru/> >

Стаття на дійшла до редакції 04.12.2007

УДК 339. 924:336.

М. В. Вергуненко, аспірант кафедри
міжнародної економіки,
КНЕУ імені Вадима Гетьмана

МОДЕЛЮВАННЯ ТРАНСАКЦІЙНИХ ВИТРАТ В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

В статті проведено дослідження основних факторів, що впливають на рівень трансакційних витрат на макроекономічному рівні. Обґрунтовано методичні підходи щодо виміру трансакційних витрат на макrorівні, розроблено кореляційно-регресійні моделі для цілей прогнозування та оптимізації цих витрат на прикладі країн-членів ЄС та пострадянських країн. Запропоновані моделі рекомендуються використовувати для формування механізму державного регулювання трансакційних витрат України з огляду на інституціональні передумови її інтеграції у світову економіку.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: трансакції; трансакційні витрати, економічна інтеграція; кореляція; регресійна модель.

Важливою функцією державного управління трансакційними витратами є моделювання та прогнозування їх величини у відповідності з інтеграційною стратегією держави. Роль прогнозування на рівні держави невпинно зростає у зв'язку з посилення інтеграційних процесів у світі, прискоренням науково-технічного прогресу, ускладненням завдань управління, посиленням непередбачуваності, що мають місце в трансформаційній економіці. Прог-